

MUSEU NACIONAL
D'ART DE CATALUNYA

Dossier de premsa

CASAGEMAS

L'ARTISTA SOTA EL MITE

MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA

Patrocinen

Agrolimen⁷

fundació
abertis

CASAGEMAS

L'ARTISTA SOTA EL MITE



Del 31 d'octubre de 2014 al 22 de febrer de 2015

Organitza i produeix: Museu Nacional d'Art de Catalunya

Comisari: Eduard Vallès

Sala d'exposicions temporals 2

Amb el patrocini d'Agrolimen i Fundació Abertis

Carles Casagemas. *El tocador*, c. 1900. Col·lecció privada Felip Massot.

Amb l'exposició *Carles Casagemas. L'artista sota el mite* el Museu Nacional d'Art de Catalunya reivindica l'obra d'un artista que va morir als vint anys, tot just quan naixia el segle xx. Amic íntim de Picasso i Isidre Nonell, artista bohemí i suïcida, les cares més conegudes de Casagemas han difuminat un dels artistes més singulars que ha donat l'art català.

Pintor i escriptor, Carles Casagemas i Coll (Barcelona, 1880 – París, 1901) va ser un dels grans amics de joventut de Picasso, amb qui compartia estudi a Barcelona i va realitzar el viatge a París. Casagemas va adquirir una dimensió mítica arran la seva tràgica mort, que condicionà la recepció de la seva obra, de manera que el personatge ha fet ombra a l'artista.

La mostra que organitza el Museu Nacional d'Art de Catalunya reuneix el gruix de la seva producció fins ara coneguda, i **descobreix obres inèdites**, tot ampliant així de forma extraordinària el catàleg de la seva producció. Carles Casagemas apareix normalment com un dels artistes reconeguts del canvi de segle però **mai s'havia presentat monogràficament** en un museu, amb l'únic precedent d'una exposició organitzada l'any 1979 a la Galeria Daedalus de Barcelona, on foren exposades 13 obres seves.

A més, la mostra presenta un interessant conjunt de documents, fotografies i textos literaris que ajuden a completar-ne la figura. La seva obra es troba disseminada per diferents museus, galeries i col·leccions particulars. El Museu Nacional d'Art de Catalunya compta en la seva col·lecció amb un pastel, *Casa de cites*, adquirit l'any 2007, i amb el dibuix titulat *Pompeu Gener com a comteduc d'Olivares*, que va ingressar al fons del museu als anys 1920 i que mai havia estat exposat.

Amb motiu de l'exposició s'edita una **monografia** que recull i inventaria la seva obra coneguda i reporta la biografia de l'artista, amb abundant documentació inèdita.

Aquesta mostra forma part d'una sèrie de projectes expositius que el Museu Nacional dedica a reivindicar figures de l'art català, com a Josep Tapiró i ara Carles Casagemas.



Carles Casagemas. *Casa de cites*, c. 1900. Museu Nacional d'Art de Catalunya.



Carles Casagemas. *Dona en un cafè*, c. 1900. Museu d'Art de Sabadell/Ajuntament de Sabadell.



Carles Casagemas. *Vianants*. Col·lecció privada, Barcelona.

Obres en exposició

La minsa producció de Carles Casagemas es deu a la seva mort prematura, però tot fa pensar que part de la seva obra probablement va ser destruïda o està desapareguda. Aquesta mostra exposa 38 obres, entre les quals 7 són olis i 31 dibuixos.

En total s'exposen **13 obres inèdites** i moltes altres que han estat exhibides en molt poques ocasions. Destaquen els olis, dels quals, fins a dia d'avui, només se'n coneixien 3 i se n'exposen un total de 7, per tant 4 són inèdits. Els olis que ara es presenten donen la dimensió del Casagemas pintor. En la seva majoria, les obres d'aquest artista que han arribat fins a nosaltres són dibuixos, sobretot pastels i carbonets, molts d'aquarel·lats.

Atribució d'autoria

Paisatge amb gran arbre, propietat del Museu Picasso de Barcelona, i que constava com d'autor no identificat, ha estat atribuïda a Casagemas.

Col·leccionisme històric de Casagemas

Cal destacar que les obres de Casagemas es van conservar sobretot gràcies als seus amics i alguns crítics que el van valorar. Vidal Ventosa, els germans Junyer Vidal, Picasso, Rusiñol o Josep Maria de Sucre van ser propietaris d'obres de Casagemas.

Picasso va arribar a col·leccionar-ne 5, una de les quals és la que ha estat atribuïda durant aquesta recerca.



Carles Casagemas. *Músic cantant*, c. 1899-1900. Fundació Francisco Godia.

Àmbit documental

L'exposició inclou també una secció documental integrada per alguns dels seus textos literaris, per correspondència diversa i altres documents entre els quals una carta inèdita enviada per Casagemas a Picasso que es conserva al Musée Picasso de París. Va ser enviada des de Sitges el gener de 1900 i Casagemas hi mostra la seva personalitat hipochondríaca.

També s'exposen fotografies que documenten el seu entorn familiar o, fins i tot, els seus tallers.

Casagemas vist per Picasso

L'exposició presenta tres dels molts retrats que Picasso realitzà de Casagemas corresponents a moments diferents, dos anteriors al suïcidi i un de posterior:

Casagemas, nu (1903), *Casagemas amb capa i bastó* (1900), *Interior dels Quatre Gats* (Àngel i Mateu Fernández de Soto amb Casagemas) (1899-1900).

Galàxia Casagemas

Aquesta secció es completa amb un interactiu anomenat GALÀXIA CASAGEMAS, en el qual, a partir de cercles concèntrics que tenen com a nucli Casagemas, es despleguen 8 àmbits on el visitant podrà conèixer en profunditat tot l'univers en què es va moure l'artista, com una mena de diccionari de la seva figura (Família, Formació artística, Obra, Entorn artístic, Crítiques i exposicions, col·leccionistes, museus, etc...) que en total desplegaran més d'un centenar de 108 entrades, amb les respectives imatges i textos. En realitat es tracta d'una mena de *Diccionari Casagemas*, sobre el que el comissari treballava feia anys i que s'ha decidit representar en aquest format. Tota aquesta informació aporta una mirada aprofundida sobre la seva personalitat artística i humana.

Algunes aportacions de la recerca

1. Inventari obres Casagemas

Aquesta exposició i el catàleg suposen una important contribució historiogràfica perquè no existeix una monografia sobre aquest artista, sobretot pel que fa a la seva producció. Suposa la publicació **de tota l'obra coneguda de Casagemas**, amb les fitxes tècniques d'un total de **45 obres**: les 38 exposades (7 olis i 31 dibuixos) i les 8 no exposades (7 dibuixos i un teatret de putxinel·lis).

El Departament de Conservació-Restauració del Museu Nacional va realitzar exàmens científics de totes les peces sobre les quals hi havia dubtes.

2. Contribució biogràfica

Una part important de la monografia recull la biografia de Casagemas, amb abundant informació inèdita sobre aspectes artístics i personals. Per primer cop s'han identificat els seus dos tallers a Barcelona; es publiquen imatges dels seus familiars gràcies a la documentació de la família, i sobretot s'aclareixen aspectes desconeguts sobre el final de la seva vida, que aporten noves dades sobre els seus darrers dies.

3. Contextualització de Casagemas en l'entorn artístic

Casagemas va interaccionar, personalment però també artísticament, amb els artistes més dotats de la Barcelona de l'època. Existeixen testimonis de la relació amb tots ells, però també es pot comprovar a partir de la seva obra, on en ocasions els parafraseja. Casagemas va seguir de prop l'obra de Mir i va ser el contacte entre Picasso i Nonell. Fins que va conèixer Picasso, Nonell fou el seu gran referent. A partir d'aleshores Picasso ocupà aquell espai, si bé la retroalimentació era mútua.

4. Primera obra

S'exposa l'obra *Marina*, la més antiga que es conserva de Casagemas, de 1896-1897, propietat dels seus descendents.

5. Casagemas a la Colla del Safrà

La historiografia rarament havia inclòs Casagemas a la Colla del Safrà però una obra inèdita, mai publicada, demostra com en va formar part. Es tracta d'*El mercat*, una de les peces més importants mai realitzades per Casagemas, que estava en mans de Picasso, si bé mai no ho va desvetllar. Es tracta d'una versió lliure a partir de dues obres de Mir, *El venedor de taronges* i *La catedral dels pobres*.



Carles Casagemas. *La salutació al públic*. Col·lecció privada.

6. Obra inèdita de París

Casagemas va pintar a Montmartre durant els pocs mesos de la seva primera estada a París, una obra mai publicada, *El carrer*, que també fou propietat de Picasso.

7. Retrats de Germaine

Per primer cop s'exhibeixen junts 4 dels 5 retrats que tenim documentats que va fer de Germaine.

8. Dibuixos “Fregits”

Aquesta exposició reivindica Casagemas com un dels grans cultivadors de la llegendària tècnica del dibuix “fregit”. Va ser iniciada per Isidre Nonell i consistia a envellir el paper amb un vernís. En l'exposició es demostra per primer cop que Casagemas en fou un dels màxims exponents, amb un total de 5 dibuixos “fregits”.

9. Poema inèdit

Al marge dels 3 poemes coneguts de Casagemas, s'exhibeix per primer cop “Amor Gris”, publicat a *L'Eco de Sitges* el 1900 i que és clau per conèixer l'actitud de Casagemas envers el sexe femení i per interpretar part de la seva obra.



Carles Casagemas. *La dona del ventall*. Col·lecció particular, Girona.

El personatge: Carles Casagemas

L' entorn familiar

Carles Antoni Cosme Damià Casagemas i Coll va néixer a Barcelona el 28 de setembre de 1880, al carrer Conde del Asalto en el si d'una família de classe mitja-alta, però sobretot culta i il·lustrada. El seu pare, Manuel Casagemas Labrós, nascut a Granollers, era un home extremadament cultivat, amb una important biblioteca. Fou secretari de la Companyia Transatlàntica, vicecònsol d'Estats Units i Suècia i Noruega a Barcelona. També va ser administrador del Banc de Catalunya, era traductor jurat i parlava 7 idiomes.

Sempre s'ha dit que tenia 5 germans però en realitat eren 7, amb Carles. Ell era el més petit. Els altres eren Joaquim, Joana, Joan, Josefa, Mercedes i Lluïsa. Lluïsa fou la més cèlebre, atès que esdevingué una reconeguda compositora modernista. Amb 20 anys havia de representar la seva òpera *Schiava et Regina* al Liceu, però l'atemptat amb bomba de l'any 1893 en va frustrar l'estrena.

La seva família tenia possessions a Barcelona, Sitges, Badalona i Manresa. Casagemas va establir un dels seus tallers a un pis de l'immoble familiar del Carrer Conde del Asalto.

Evolució artística

La formació artística de Casagemas fou minsa ja que no consta que assistís a Llotja però podria haver anat a alguna de les acadèmies lliures de Barcelona. Només es té constància que es formà al taller de l'escenògraf **Fèlix Urgellès**.

Probablement també hauria estudiat al taller del paisatgista Modest Urgell, tal com revelen algunes obres primerenques, però no en tenim constància.

L'obra de Casagemas s'inicia a partir d'un cert registre costumista, en la línia de la vella generació modernista. Les seves primeres obres mostren encara un cert edulcorament resultat de l'interès pel vessant més esteticista del modernisme. Però molt aviat començarà a relacionar-se amb els artistes postmodernistes, especialment Nonell, Mir i Picasso. La influència de tots ells es fa present a l'exposició. En el cas de **Mir**, a partir de l'oli *El mercat*, que situa Casagemas en l'entorn de la Colla del Safrà, així com en un parell d'olis d'esclatants empastats, que apunten nous camins.

La influència de **Nonell**, facilitada per la seva estreta relació personal (probablement a partir de 1896), es produeix a diversos registres: els dibuixos fregits, algunes escenes costumistes i menestrals i, sobretot, l'interès per la nota negrista i els baixos fons. Tres obres de l'exposició mostren clarament aquest lligam amb Nonell: *Escena de carrer*, *Tres homes i una dona, ja vells*, *a l'aire lliure* i *Pastor pirinenc*.

A partir de la coneixença amb **Picasso** l'any 1899, la intensitat de la relació és tan alta que ràpidament té un reflex en la seva obra. És per això que a partir de llavors la seva producció sovint camina paral·lela a la de Picasso, en el que és un procés de creixement en paral·lel. Algunes de les obres presenten una aclaparadora semblança amb la producció picassiana coetània, per exemple *Parella* o *Casa de cites*, aquesta darrera molt similar a *El divan* de Picasso. A això cal afegir que els dos van retratar diversos models: el pare de Picasso, Germaine o Ramon Pichot, tots ells presents a l'exposició.

Però dins d'aquestes influències, d'altres obres mostren una personalitat molt acusada amb obres de gran singularitat que no troben parí en els seus contemporanis. Aquest és el cas de l'obra de caire simbolista, retrats femenins amb aparicions espectrals que tenen un correlat literari en algun dels seus poemes. El mateix passa amb obres com *Sortida del teatre*, un manifest en si mateix a causa de la seva càrrega de crítica social.

Casagemas, com Picasso, fou un artista de contrastos que retrata els baixos fons però també les classes altes. És allò que Cirici diferenciava com a “ala blanca” i “negra” del modernisme. En aquesta exposició es demostra com Casagemas va pertànyer a les dues, si bé evolucionà de la primera cap a la segona. En aquest sentit fou decisiva la seva admiració per Isidre Nonell i la seva amistat amb Picasso. Immers en la vida urbana i bohèmia de la Barcelona de la seva època, l'obra de Casagemas es caracteritza per un fort component de crítica social i de crònica miserabilista, sovint empeltada de tipisme. El retrat que Casagemas practicava oscil·la des de la caricatura amable fins a la nota negrista: esguerrats, miserables, «xulos», vells i meuques conviuen en les seves obres amb temes com la tauromàquia.

El vessant literari

Carles Casagemas compartia la vocació artística amb la vocació literària. Autor de poemes i de comèdies, era un element molt actiu entre els joves artistes i intel·lectuals de la Barcelona del tombant de segle. A més va mantenir relació personal amb molts literats com Eduard Marquina, Pompeu Gener, Jaume Brossa o Santiago Rusiñol. Era un gran admirador de l'obra literària de Verlaine, de qui segons Josep Maria de Sucre, “se sabia tots els seus versos de memòria”.

Fins ara només es coneixien 3 poemes escrits (***Somni, El llamp i Les il·lusions***). Però la recerca ha permès exhumar un quart poema que és el més llarg, però sobretot el més important perquè és l'únic text autobiogràfic de Casagemas on verbalitza els seus sentiments sobre el sexe femení: ***Amor Gris***. Al marge de la importància que suposa saber com vivia exactament la seva problemàtica a partir de les seves paraules, aquest poema és clau per contextualitzar una sèrie d'obres on fa aparèixer personatges femenins amb espectres.

També va escriure una comèdia per a putxinel·lis, ***Lo gat perdut***, desapareguda. Amb ella va guanyar un dels premis que organitzà els Quatre Gats i fou representada al local. Casagemas va ser un dels autors del teló de teatre de putxinel·lis dels Quatre Gats.

Casagemas. L'artista sota el mite

Carles Casagemas és un dels artistes més apassionants i enigmàtics que ha donat l'art català. El seu suïcidi als vint anys i l'amistat amb Picasso han condicionat el coneixement de la seva producció artística. Per primer cop serà exposada en el seu conjunt, bàsicament retrats i paisatges, resultat d'una rigorosa recerca prèvia. Es mostra un conjunt d'olis i dibuixos, molts d'inèdits, però la constatació que ha desaparegut molta obra ens impedeix valorar-lo en tota la seva dimensió.

Casagemas va pertànyer a la generació de joves artistes que pretenien superar la vella generació modernista, si bé en fou deutor en els seus inicis, marcats per un cert costumisme. Artista de contrastos, alternava la nota negrista de tall expressionista amb peces d'un notable lirisme, sovint d'arrel simbolista, present també a la seva incipient tasca literària. La naturalesa eclèctica i desigual de la seva obra era pròpia d'una carrera en formació, ja que la seva activitat artística va ocupar, a tot estirar, els darrers cinc anys de la seva vida.

Fou contertulià habitual dels Quatre Gats, on exposà diverses vegades, una en solitari l'any 1900. Realitzà amb Picasso una primera estada a París que no arribà a tres mesos i, poc després, un efímer retorn que acabaria amb el seu suïcidi. Contra l'etiqueta de «maleït», s'hi oposa la riquíssima xarxa de relacions artístiques que va bastir. Va ser un autèntic «modern», un artista del seu temps que va tenir la intuïció de triar com a referents –i amics– els artistes més dotats del seu entorn com Joaquim Mir, Isidre Nonell o Picasso. En algunes obres es detecten aquestes influències, sovint explícites, però a d'altres manifesta una notable originalitat, resultat d'una acusada personalitat.

Aquesta mostra es justifica també per tractar-se d'una personalitat amb gran capacitat de representació d'una època. Malgrat la seva reduïda producció, a la seva obra –i a la seva vida– conflueixen les preocupacions, els registres i les tensions que expliquen un dels períodes més lluminosos de la història de l'art català.

1. Una baula escapçada. El paisatge

Aquesta mostra suposa la descoberta de Casagemas com a paisatgista, un registre poc conegut, ja que se'l coneixia sobretot com a retratista. Els paisatges es reparteixen en diversos àmbits de l'exposició i es manifesten a partir de tècniques com l'oli o el dibuix, entre els quals hi ha dibuixos «fregits». A continuació s'exposa un total de quatre olis, tres d'inèdits, que mostren diferents moments de la seva trajectòria: des de la seva primera obra coneguda, una marina, fins a les propostes gairebé prefauvistes dels darrers temps, tot passant per un oli que el vincula a la Colla del Safrà. Aquesta evolució, a grans trets, discorre paral·lela a la del paisatgisme català d'aquells anys, al qual Casagemas no era aliè en absolut.



Carles Casagemas. *El mercat*. Col·lecció privada. Cortesia de Fundación Almine y Bernard Ruiz-Picasso para el Arte. © FABA Photo: Marc Domage.



Carles Casagemas. *Autoretrat*, c. 1900. Col·lecció Artur Ramon, Barcelona.

1.1. *El mercat*

Casagemas rarament ha estat inclòs al cànon de la Colla del Safrà, però *El mercat* el situa de ple. Aquesta obra, que va formar part de la col·lecció de Picasso, reuneix explícites ressonàncies temàtiques i compositives de dues obres significades del primer Mir, i de la calligrafia pictòrica sincopada i pseudopuntillista de Darío de Regoyos.

1.2. *Autoretrat*

L'únic autoretrat conegut de Casagemas ens revela diversos aspectes de la seva personalitat artística i humana. Apareix encorbat, amb un cert capteniment i, malgrat semblar realista, manté un to caricaturant, de manera que potencia els aspectes més singulars com el nas i les orelles, gairebé amb faccions zoomòrfiques, d'un rosegador. Destaca la combinació de tinta i llapis, així com el perfilat del rostre amb llapis conté a la manera japonitzant.

2. Un registre costumista

A l'obra de Casagemas convergeixen, l'ala blanca i l'ala negra del modernisme, en expressió d'Alexandre Cirici. El registre blanc abasta des d'algunes obres simbolistes fins a d'altres costumistes, bàsicament escenes de carrer, notes del natural de personatges menestrals i d'altres obertament tipistes. Són composicions més modernistes, amb recurs a l'arabesc i l'aplicació parcialitzada de taques de color. Malgrat la temàtica costumista, obres com *Vianants* ja incorporen un llenguatge plàstic plenament personal i de gran modernitat, per la seva concepció i atreviment cromàtic.

2.1. *Escena de carrer*

Aquest és un dels cinc dibuixos de l'exposició que entrarien en la categoria de «fregits». Tres beuen de l'obra de Nonell, amic personal i un dels màxims referents artístics de Casagemas. Fou Nonell un dels pioners d'aquesta tècnica, que transmeté a joves com Casagemas, i que

consistia a manipular el paper i dotar-lo d'una pàtina d'antiguitat a partir de tècniques encara no concre- tades amb exactitud, però lluny de la tradició oral que parla de dibuixos banyats en oli bullent, teoria sense cap base científica.

2.2. José Ruiz Blasco

Durant un període que no arribà a dos anys, la re- lació entre Casagemas i Picasso fou d'una gran in- tensitat, de manera que tots dos freqüentaven les respectives famílies. La contínua recerca de temes i models portà Casagemas a retratar el pare de Pi- casso. Malgrat que no es veu el rostre, podem iden- tificar Don José Ruiz Blasco, per comparació amb un dibuix coetani de Picasso gairebé idèntic al de Casagemas.



Carles Casagemas. *Escena de carrer*, 1898-1899.
Col·lecció privada Felip Massot.

3. Casagemas exposa als quatre gats

Casagemas va ser un dels artistes que va exposar a la Sala Gran dels Quatre Gats diverses ocasions. Una d'elles, en solitari, entre el 26 de març i el 10 d'abril de 1900. Es va editar una invitació per a la inauguració, però no hi consta el llistat d'obres. Ho faria posteriorment entre juliol i agost del mateix any, en què exposà cinc obres amb altres artistes. Diverses crítiques ens ajuden a intuir, parcialment, el contingut d'aquestes exposicions.

«Entre los principales números que forman la colección, citaremos [...] varias singulares figuras de mujer, todas ellas de perversa índole [...] varios paisajes que revelan una visión pesimista de la naturaleza, siempre siniestra, inclemente o amenazadora [...] Algunos dibujos producen una honda impresión; así un pastor, cuya negra silueta corona un paisaje bañado en una fuerte luz roja.»

Alfred Opisso, *La Vanguardia*, 18/4/1900.

«un pastel que [...] es copia del conde duque de Olivares de Velázquez, en el que ha sustituido la cabeza del conde por la de nuestro literato señor [Pompeu] Gener»

Frederic Pujulà i Vallès, *Las Noticias*, 1/8/1900.

3.1. Pastor pirinenc / Paisatge amb edifici

Pastor pirinenc i *Paisatge amb edifici* són dibuixos «fregits» que van pertànyer a dos amics de Casagemas, Joan Vidal Ventosa i Santiago Rusiñol, respectivament. El primer acusa la influència dels cretins de Nonell, amb composicions de tall japonitzant, tot contornejant els personatges a llapis conté. En canvi, *Paisatge amb edifici* ja revela un estil més personal, amb la recurrent mescla de tècniques a la recerca d'atmosferes inquietants. Ambdues deixen constància de la diversitat de registres del Casagemas paisatgista.

3.2. Pompeu Gener

Pompeu Gener Babot, *Peius* (Barcelona, 1848-1920), farmacèutic i escriptor, fou un personatge de múltiples interessos. Amic de Casagemas, ell el presentà a Picasso, que també el retratà en moltes ocasions. Tots tres es van relacionar a Barcelona i també a París, on *Peius* els va rebre en el seu primer viatge a aquesta darrera ciutat. *Peius* tenia en gran estima aquest retrat eqüestre, que conservà tota la seva vida. Quan va morir, l'any 1920, el llegà a la ciutat de Barcelona i actualment forma part del fons del Museu Nacional.

4. La Barcelona lumpen

Casagemas va ocupar un taller al carrer Nou de la Rambla 57, en una finca propietat de la seva família. Estava situat sobre la volta que hi havia a la confluència amb el carrer Cirés, també conegut llavors com el «carrer de les baralles», a tocar dels baixos fons. Casagemas pertanyia a una classe social alta i el seu interès pels marges de la societat provenia d'un interès plàstic però també de l'experiència viscuda en aquests carrers. Destaquen dues temàtiques, les parelles i els bordells, de les quals l'exposició mostra alguns exemples. Aquest àmbit inclou obres que, a grans trets, pertanyen al seu període més tardà, en la mesura que anà evolucionant envers posicions més expressionistes i d'una crítica social més acusada.



Carles Casagemas. *Sortida del teatre*. Barcelona o París, 1900-1901. Col·lecció particular.

4.1. Parella / Sortida del teatre

Com Juli Vallmitjana, de qui era conegut, Casagemas associava les tares físiques amb la depravació mental, tot establint una relació de causalitat. En aquest sentit, el dibuix *Sortida del teatre* és tota una declaració d'intencions en ell mateix. Però no hi cova només un propòsit de crítica social sinó sobretot envers l'entorn artístic. Aquest pastel és el resultat d'aplicar un mirall deformat sobre les escenes galants que tanta bona recepció tenien entre la burgesia de l'època.

4.2. Casa de cites (pastel) / Casa de cites («fregit»)

El pastel *Casa de cites*, en clar diàleg amb *El divan* de Picasso, és el paradigma del procés paral·lel de creixement artístic de tots dos. Des d'una òptica

iconològica, aquesta obra i el «fregit» *Casa de cites* mostren una seqüència de vida prostibulària. A la primera veiem la prèvia, les parelles alternant. La segona representa el final del servei, quan d'una estança fosca emergeixen el client, tot cordant-se els pantalons i amb la llaçada encara per nuar, i la prostituta, amb una tovalloleta a la mà, mínim element d'higiene.

5. Una inquietant feminitat

A finals del segle XIX, la imatge de la dona en solitari va tenir un paper destacat, sobretot a la iconografia impressionista. A l'obra de Casagemas també té un rol preponderant. Però la



Carles Casagemas. *Manola*. París, 1900-1901. Col·lecció privada Felip Massot.



Carles Casagemas. *Germaine, de nit*. Col·lecció particular.

seva singularitat resideix en com representa la feminitat, tot deserotitzant-la. La seva acusada misogínia i la complicada relació amb el gènere femení podrien ser a la base d'unes obres de complexa interpretació, especialment unes figures femenines envoltades d'aparicions espectrals. Aquesta producció correspon al seu vessant més simbolista, que es relaciona amb algun dels seus poemes coneguts, també amb visions de caire spectral.

5.1. *Manola, El tocador, Darrere la finestra*

Manola, El tocador i *Darrere la finestra* formen una seqüència on experimenta amb els colors dominants en cadascuna de les peces, així com amb aparicions espectrals de tipologies diverses. Casagemas activa una singular i original reversió «negra» de la iconografia modernista: a partir d'arquetips *a priori* convencionals i plaents –dones amb mantons, al costat d'un tocador o mirant per la finestra– construeix atmosferes inquietants que contrasten amb la delicadesa femenina.

5.2 *Germaine*

Casagemas va conèixer Laure Germaine Gargallo (París, 1880-1948) a través d'Isidre Nonell. Germaine estava casada i menava una vida sexual de gran llibertat. Mantindria relacions amb Manolo i Picasso, i s'acabà casant amb el pintor Ramon Pichot. Gairebé des del primer moment es va convertir en una obsessió per a Casagemas, qui li realitzà un bon nombre de retrats, sens dubte molts desapareguts. En aquesta exposició se'n poden veure un total de quatre, a partir de positures i tècniques diferents.

«Lo cor es núvol. Lo cervell es enterbolit. La sang batega á espentas porugas y rítmicas. Tot es per tú. Tu'n tens la culpa porque'm vas mirar, porque't vas deixar veure. Y desde llavors sols á tú't tinc al davant. Si tanco els ulls, renaix ton hermós espectre en mitg de cercols verdosos y de color de taronja. Y sols penso en tú. Lo meu cor n'es ple de nuvols de marbre y plom qu'amenagan tempestat, una tempestat que no sé si ha de venir ó si ja ha esclatat á dintre meu [sic.]»

Carles Casagemas, «Amor gris», *L'Eco de Sitges*, 21/1/1900.

6. Els darrers dies: Màlaga i París



Carles Casagemas. *El carrer (Montmartre)*. Col·lecció privada. Cortesia de Fundación Almine y Bernard Ruiz- Picasso para el Arte © FABIA Photo: Marc Domage.



Carles Casagemas. *Montmartre. París, 1900-1901*. Col·lecció Artur Ramon, Barcelona.

Com bona part dels artistes del seu temps, Casagemas féu el viatge a París, però en total l'estada no arribà a tres mesos. Va anar-hi en companyia de Picasso la tardor de 1900 i s'instal·laren al pis que deixà Isidre Nonell, que els presentà tres noies franceses, entre les quals hi havia Germaine. Casagemas es va relacionar amb la colònia d'artistes catalans; va conèixer els primers marxants i féu algunes vendes, però cap a mitjan desembre ell i Picasso ja tornaven a Barcelona. Per Cap d'Any van anar a Màlaga, on s'estigueren fins a finals de gener de 1901. Després d'una discussió amb Picasso, aquest marxà a Madrid per endegar un projecte inicialment comú, la revista *Arte Joven*. Durant la segona setmana de febrer Casagemas viatjà a Madrid per incorporar-se al projecte però la relació ja era irrecuperable. A mitjan febrer tornà a París i fou allà on, després d'intentar matar Germaine, se suïcidà disparant-se un tret en un restaurant. La ciutat que per a Picasso seria el principi d'una gran carrera, per a Casagemas seria el final.

6.1. Montmartre / El carrer

Malgrat el mític vincle de Casagemas amb París, l'impacte sobre la seva obra és mínim a causa del poc temps que hi va ser, ajudat per les circumstàncies personals que visqué. La influència parisenca és preexistent i les obres que hi realitzà són testimonials en la seva pro-

ducció, bàsicament barcelonina. Casagemas va pintar sobretot paisatges de Montmartre i retrats de Germaine, així com altres obres que no ens han arribat.

6.2. Parella de vells / Cafè d'Espanya

Casagemas s'estigué a Màlaga un mes a tot estirar, si bé el seu estat empitjorava per moments. Allà realitzà la sanguina *Parella de vells*, coincident amb alguna obra coetània de Picasso molt similar. Tots dos havien pres com a referent l'*España Negra* de Regoyos i Verhaeren i volien iniciar un projecte similar a Madrid que s'estroncaria a Màlaga. De les seves sortides nocturnes per la nit malaguenya n'ha quedat el testimoni de la nota *Cafè d'Espanya*, presa al local homònim de la ciutat.

Darrera sala

A. Sala documents-interactiu

En aquesta vitrina s'exposen diversos documents vinculats amb Casagemas. Fotografies de familiars i amics, textos literaris seus apareguts en revistes, cartes i documents diversos. A l'interactiu es pot resseguir la que anomenem «Galàxia Casagemas», amb més d'un centenar d'entrades de text, sovint il·lustrades amb fotografies i documents diversos.

B. Casagemas vist per Picasso

Picasso va bastir una impressionant galeria de retrats sobre la figura de Casagemas, entre els anys 1899 i 1903. En total una quarantena d'obres, pertanyents tant a abans com a després del suïcidi, que realitzaria les peces més ambicioses. A títol documental exposem tres dibuixos, que pertanyen al principi i al final d'aquest conjunt de retrats.

Llista d'obres

1. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Darrere la finestra
Tras la ventana
c. 1900
Pastel, llapis conté i carbonet sobre paper
Pastel, llapis conté y carboncillo sobre paper
Col·lecció privada Felip Massot
2. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
El tocador
c. 1900
Carbonet, pastel, llapis conté, tinta i vernís sobre paper acolorit
Carboncillo, pastel, llapis conté, tinta y barniz sobre paper coloreado
Col·lecció privada Felip Massot
3. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
La dona del ventall
La mujer del abanico
Pastel sobre paper
Pastel sobre paper
Col·lecció particular, Girona
4. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Manola
París, 1900-1901
Pastel, guaix i llapis conté sobre paper
Pastel, *gouache* y llapis conté sobre paper
Col·lecció privada Felip Massot
5. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Paisatge de costa
Paisaje de costa
Oli sobre cartró
Óleo sobre cartón
Fons d'art Crèdit Andorrà
6. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Parella de gala (revers d'*El tocador*)
Pareja de gala (reverso de *El tocador*)
Llapis conté sobre paper acolorit
7. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Retrat de Ramon Pichot
Retrato de Ramon Pichot
Carbonet i mina blanca sobre paper
Carboncillo y mina blanca sobre paper
Col·lecció privada
8. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Sortida del teatre
Salida del teatro
Barcelona o París, 1900-1901
Pastel i carbonet sobre paper
Pastel y carboncillo sobre paper
Col·lecció particular
9. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Casa de cites
Casa de citas
c. 1900
Carbonet, llapis conté i llapis grafit sobre paper envernissat («fregit»)
Carboncillo, llapis conté y llapis grafit sobre paper barnizado («frito»)
Col·lecció El Conventet, Barcelona
10. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Escena de carrer
Escena de calle
1898-1899
Llapis conté, llapis grafit, aquarel·la i vernís sobre paper («fregit»)
Llapis conté, llapis grafit, acuarela y barniz sobre paper («frito»)
Col·lecció privada Felip Massot
11. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
La conversa
La conversación
1898
12. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Matador
c. 1899-1900
Tinta a la ploma, guaix i llapis grafit sobre paper
Tinta a la pluma, *gouache* y llapis grafit sobre paper
Col·lecció privada Felip Massot
13. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Cafè d'Espanya
Café de España
Màlaga, 1900-1901
Carbonet i llapis de color sobre paper
Carboncillo y llapis de colores sobre paper
Col·lecció Vallbé
14. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Parella de vells
Pareja de viejos
Màlaga, 1900-1901
Sanguina i tinta sobre paper
Sanguina y tinta sobre paper
David Cervelló Galeria d'Art
15. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Pompeu Gener com a comte-duc d'Olivares
Pompeu Gener como conde-duque de Olivares
c. 1899
Carbonet, aquarel·la, pastel, llapis grafit, guaix i fixador polvoritzat sobre paper
Carboncillo, acuarela, pastel, llapis grafit, *gouache* y fijador pulverizado sobre paper
Museu Nacional d'Art de Catalunya
16. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)

- Marina*
1896-1897
Oli sobre tela
Óleo sobre tela
Família Pullés-Llopis
Casagemas
17. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Personatge amb guitarra
Personaje con guitarra
Barcelona, 1899-1900
Carbonet, llapis conté i pastel sobre paper
Carboncillo, lápiz conté y pastel sobre papel
Fundació Francisco Godia
18. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Germaine, de nit
Germaine, de noche
Pastel, llapis conté i grafit, i guaix sobre paper
Pastel, lápiz conté y grafito, y gouache sobre papel
Col·lecció particular
19. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Músic cantant
Músico cantando
c. 1899-1900
Carbonet i pastel sobre paper
Carboncillo y pastel sobre papel
Fundació Francisco Godia
20. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Apunts del rostre de «Músic cantant» (revers de *Músic cantant*)
Apuntes del rostro de «Músico cantando» (reverso de *Músico cantando*)
Carbonet
Carboncillo
21. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Vella asseguda
Vieja sentada
Barcelona, c. 1899-1900
Carbonet i pastel sobre paper
Carboncillo y pastel sobre papel
Fundació Francisco Godia
22. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Home assegut d'esquena (Don José Ruiz Blasco)
Hombre sentado de espaldas (Don José Ruiz Blasco)
Barcelona, 1899-1900
Carbonet i pastel sobre paper
Carboncillo y pastel sobre papel
Fundació Francisco Godia
23. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
La salutació al públic
El saludo al público
Pastel sobre paper adherit a cartró
Pastel sobre papel adherido en cartón
Col·lecció particular
24. Pablo Picasso
(Màlaga, 1881 – Mougins, 1973)
Casagemas, nu
Casagemas, desnudo
1903
Tinta i llapis de colors sobre paper
Tinta y lápiz de colores sobre papel
Col·lecció particular
25. Pablo Picasso
(Màlaga, 1881 – Mougins, 1973)
Casagemas amb capa i bastó
Casagemas con capa y bastón
Casagemas with cloak and cane
Barcelona, c. 1900
Ploma i aquarel·la sobre paper
Pluma y acuarela sobre papel
Col·lecció Artur Ramon, Barcelona
26. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Autoretrat
Autorretrato
c. 1900
Tinta a la ploma, llapis conté, llapis de color, carbonet i pastel sobre paper
Tinta a la pluma, lápiz conté, lápiz de color, carboncillo y pastel sobre papel
Col·lecció Artur Ramon, Barcelona
27. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Retrat de Germaine
Retrato de Germaine
París, 1900-1901
Pastel, aquarel·la i llapis de color sobre paper
Pastel, acuarela y lápiz de color sobre papel
- Col·lecció Artur Ramon, Barcelona
28. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Montmartre
París, 1900-1901
Oli sobre tela
Óleo sobre tela
Col·lecció Artur Ramon, Barcelona
29. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Parella
Pareja
c. 1900
Tinta, llapis de color i pastel sobre paper
Tinta, lápiz de color y pastel sobre papel
Col·lecció Artur Ramon, Barcelona
30. Pablo Picasso
(Màlaga, 1881 – Mogins, 1973)
Interior dels Quatre Gats
(Àngel i Mateu F. de Soto amb Casagemas)
Interior de Els Quatre Gats
(Àngel y Mateu F. de Soto con Casagemas)
Barcelona, 1899-1900
Tinta a la ploma sobre paper
Tinta a la pluma sobre papel
Col·lecció particular
31. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Vianants
Viandantes
1899-1900
Oli sobre cartró
Óleo sobre cartón
Col·lecció particular, Barcelona
32. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Germaine amb gos
Germaine con perro
París, 1900-1901
Carbonet i pastel sobre paper
Carboncillo y pastel sobre papel
Col·lecció particular
33. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Casa de cites
Casa de citas
c. 1900
Pastel, llapis conté i tinta polvoritzada sobre paper

- Pastel, lápiz conté y tinta pulverizada sobre papel
Museu Nacional d'Art de Catalunya
34. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
El carrer (Montmartre)
La calle (Montmartre)
Oli sobre tela
Óleo sobre tela
Col·lecció privada. Cortesia de Fundació Almine y Bernard Ruiz- Picasso para el Arte 80017
35. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
El mercat
El mercado
Oli sobre tela
Óleo sobre tela
Col·lecció privada. Cortesia de Fundació Almine y Bernard Ruiz-Picasso para el Arte 80018
36. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Germaine en una taverna
Germaine en una taberna
1900-1901
Carbonet i pastel sobre paper
Carboncillo y pastel sobre papel
Museu d'Art de Sabadell/
Ajuntament de Sabadell 87
37. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Dona en un café
Mujer en un café
c. 1900
Carbonet i pastel sobre paper
Carboncillo y pastel sobre papel
Museu d'Art de Sabadell/
Ajuntament de Sabadell 91
38. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Paisatge amb edifici
Paisaje con edificio
c. 1900
Pastel, llapis grafit, llapis conté, carbonet i oli sobre paper, envernissat («fregit»)
Pastel, lápiz grafito, lápiz conté, carboncillo y óleo sobre papel, barnizado («frito»)
Museu del Cau Ferrat, Sitges MCFS 30707
39. Pablo Picasso
(Màlaga, 1881 – Mogins, 1973)
Apunt de Josep Cardona i altres croquis (realitzat sobre la invitació a l'exposició de Casagemas als Quatre Gats, del 26 de març al 10 d'abril de 1900)
Apuntes de Josep Cardona y otros croquis (realizado sobre la invitación a la exposición de Casagemas en Els Quatre Gats, del 26 de marzo al 10 de abril de 1900)
Casagemas at Els Quatre Gats, March 26 to April 10, 1900)
Llapis i tinta sobre paper
Lápiz y tinta sobre papel
Museu Picasso, Barcelona MPB 110.408
40. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Paisatge amb un gran arbre
Paisaje con un gran árbol
c. 1900
Oli sobre tela
Óleo sobre tela
Museu Picasso, Barcelona MPB 110.939
41. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Caricatura d'un guàrdia forestal
- Caricatura de un guardia forestal*
Barcelona, 1899-1900
Llapis grafit i aquarel·la sobre paper
Lápiz grafito y acuarela sobre papel
Museu Picasso, Barcelona MPB 110.944
42. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Tres homes i una dona, ja vells, a l'aire lliure
Tres hombres y una mujer, ya viejos, al aire libre
c. 1897-1899
Llapis conté, llapis grafit i tinta xinesa sobre paper envernissat («fregit»)
Lápiz conté, lápiz grafito y tinta china sobre papel barnizado («frito»)
Museu Picasso, Barcelona MPB 110.947
43. Carles Casagemas
(Barcelona, 1880 – París, 1901)
Pastor pirinenc
Pastor pirenaico
1896-1898
Llapis conté, carbonet, tinta i vernís sobre paper verjurat («fregit»)
Lápiz conté, carboncillo, tinta y barniz sobre papel verjurado («frito»)
Col·lecció particular

Conferència

Carles Casagemas. Una baula escapçada en context

A càrrec del comissari de l'exposició,
Eduard Vallès

Dijous 30 d'octubre, 18.30 h

Teatre

Viatge literari al món de Casagemas

Lectura de fragments de textos sobre l'artista i el seu context social de Santiago Rusiñol, Josep Pla i Juli Vallmitjana, entre d'altres, i de poemes del mateix Casagemas i del seu referent Paul Verlaine. Amb acompanyament de música del període. Interpretació a càrrec de l'actor Octavi Pujades. Direcció i guió: Joel Minguet

Dijous 18 de desembre, 19 h

Sala de la Cúpula. Aforament limitat.

Imprescindible reserva:

grups@museunacional.cat

Cinema

El darrer gest de l'artista

Collage de fragments cinematogràfics sobre suïcidis d'artistes, literats, músics... Selecció i presentació: Octavi Martí, director adjunt de la Filmoteca de Catalunya

Dimarts 27 de gener, 19 h. Sala Oval

Nit Casagemas

Dimecres 18 de febrer

De 18 a 20h, entrada gratuïta a l'exposició i de 20 a 22 h projecció a la Sala de la Cúpula de la pel·lícula *La Vie de Bohème* (1992), d'Aki Kaurismäki. Presentació: Quim Casas, professor i crític cinematogràfic

Activitat familiar

Taller d'animació on alguns dels personatges que va dibuixar Casagemas prendran vida per relatar-nos una petita història. Dissenyat i conduït per: Ahomeinprogressfilm

27, 28, 30 i 31 de desembre; 2, 3 i 4 de gener, a les 11.30 h. Preu: 4 €

Durada: 2 h. Imprescindible reserva:

grups@museunacional.cat

Visites comentades

A partir del 8 de novembre

Dissabtes, 11 h (castellà) i 12.30 h (català)

Durada: 1 h. Incloses a l'entrada

Per al bon funcionament de l'activitat, us preguem la màxima puntualitat

**MUSEU
NACIONAL
D'ART DE
CATALUNYA**

Oficina de premsa

Tel. 93 622 03 60
premsa@museunacional.cat

Parc de Montjuïc
Barcelona
www.museunacional.cat

  @MuseuNac_Cat

www.museunacional.cat